

Ольга Линтвар
м. Київ, Україна

Метафорика М. Дочинця в оригіналі і перекладі (на матеріалі його твору: Многії літа, благії літа)

Abstract. *The article discovers a range of metaphors in the work of a broad genre, which lies on the intersection of philosophy, a guide, a cookbook. This is “Many Years, Blessed Years” by Myroslav Dochynets. It was an attempt to analyze the book by means of interdisciplinary methodology, which covers such disciplines as literary studies, philosophy and linguistics.*

In the course of our research, we have found out that the metaphor in the work under study can be classified as a common metaphor, compositional metaphor, comparative metaphor, allusion-metaphor, colour metaphor. Comments on translation, found in the article reveal the complexity of rendering the words of folk wisdom, belonging to one culture into the language representing absolutely different cultural reality.

Key words: *metaphor, M. Dochynets, “Many Years, Blessed Years”, compositional metaphor, colour metaphor, translating metaphors.*

Можна сміливо стверджувати, що саме метафоричне мислення спричинило розвиток як мови, так і культури в цілому. Метафоричне різноманіття висвітлює не лише художню своєрідність і конотаційні характеристики твору, а й очевидно красномовність самого автора. Твір «Многії літа, благії літа» М. Дочинця є духовним довідником з народної медицини, народного господарства, може стати і в нагоді як порадник для душі. Тому і не дивно, що наріжним каменем, художньою окрасою цього твору є метафора, її багатство і різноманіття, ба більше – навіть сама метафорична лексема ‘*Cornerstone*’ – *наріжний камінь* – зустрічається у тексті неодноразово, до того ж, навіть у підзаголовку: ‘*Three Cornerstones of Early Life*’ [1, p.80].

Серед метафор, що найчастіше використовуються у тексті, можемо згадати звичайні метафори, які визнаються і розпізнаються як такі безвідносно до контексту їх вжитку, і композиційні чи сюжетні метафори, виокремлення яких потребує певного контекстуального оточення, метафори-порівняння. Звичайна метафора – це ефективний спосіб опису конкретного чи абстрактного поняття, що чинить емоційний вплив на читача задля досягнення очікуваної чи можливої реакції та виконує естетичну функцію.

*You have kindled a **flame of love, peace, and kindness** in my soul [1, p.51].
Streams of wisdom [1, p.84]”; Pearls of wisdom [1, p.7].*

Композиційну або сюжетну метафору можна осягнути лише на контекстовому рівні – без нього зміст може здатися незвичним чи навіть незрозумілим.

Two weeks later I became absorbed into the fancy lacework of indelible pencil scriblings [1, p. 5].

Розглянемо різноманіття метафор на прикладі переосмислення їх вжитку в оригіналі і перекладеному тексті. Автори перекладу твору М. Дочинця «Многії літа, благії літа» – К. Томсон і І. Головачова.

Завдяки впізнаваній метафорі-порівнянню автор пояснює простими засобами складні філософські істини:

Життя це гра [2]. – *Life is like a game* [1, p. 21].

Коли всього достатньо, людина може їсти все, і її організм працює як годинник [2]. – *When it is in sufficiency, a person can eat anything and his body works like clockwork* [1, p. 41].

Кістки стають легкими, немов у птаці [2]. – *Bones become as light as those of a bird* [1, p.10].

Ворон – птах давній [2]. – *Raven is an ancient bird* [1, p.3].

Карпатський Сократ [2]. – *Carpathian Socrate* [1, p.6]. Т

Тут автор порівнює героя із Сократом, глибина життєвої мудрості якого прямо пропорційна житейському і духовному досвіду, яким ділиться карпатський знатник Андрій Ворон через руку майстра слова Мирослава Дочинця. Застосування калькування як перекладацького способу у даному випадкові цілком виправдане.

Як бачимо, авторська концепція розуміння та застосування метафори суголосна імпресіоністичному принципу зображення з його особливою увагою до деталі предмета чи явища, з точно відтвореним враженням та лаконізмом. Для того, щоб схопити і відтворити життєвий фрагмент, щоб намалювати замальовку дійсності, зробити звичне незвичним, очудненим, потрібно дуже скрупульозно, точно і майстерно віднаходжувати потрібні слова. М. Дочинець акумулює в слові чи словосполученні головний ідейний концепт, майстерно добирає слова, що вміщують запах, колір і звук, передають плин часу, динаміку подій та мінливість світу [3, с. 477].

Також помітно багато випадків метафор з евфемістичною або іншою стилістичною заміною. Наведемо приклад з англійського перекладу твору, який досить точно відтворює оригінальний текст:

This is a tripartite need in you... Spirit: cleanse and fill your soul with the power of peace at all times. Motion: Strengthen your body with motion and physical efforts at all times. Ear: Listen to the world surrounding you, and to your inner world at all times [1, p. 97]. Тут абстрактне поняття *harmony* замінюється на метафоричне '*power of peace*', широке поняття *inner world* використовується замість вужчих *heart, intuition*, а в реченні:

Do not be afraid of the fatal hour помічаємо евфемістичну метафору *fatal hour*, вжиту напроотивагу «неполіткоректній» лексемі “*death*”.

Помітним у творі є концепт метафоричних порад на всі випадки життя, якими автор сипе, мов перлами мудрості, на сторінках життєвого poradnika. М. Дочинець так і називає їх – «крихтою» мудрості Ворона – *Grains of Wisdom from A. Voron*, позаяк цей карпатський мудрець є джерелом збереження багатовікової карпатської традиції. У перекладі помічаємо не лише граматичну заміну, але й семантичне переосмислення.

Очевидно, що не скрізь перекладачеві вдається відтворити народні чи авторські метафори, або ж перекладачі свідомо вдаються до неточного перекладу через культурні розбіжності країн. Розглянемо такий випадок:

Ніч мати дасть пораду. – *The evening will show what sort of a day it was* [1, p.110].

Йдеться про те, що вночі, може, навіть у час сну, прийде думка, яким чином можна вирішити складну життєву обставину чи проблему, позаяк за народними переконаннями вирішувати справи потрібно саме зранку. У перекладі вінцем доби є якраз вечір, який є увиразнювачем денного набутку, підсумком удач чи невдач. Отже, дається взнаки різність світоглядних переконань, пов'язаних з культурною традицією.

Важливими у творі окрім рецептів ліків і корисних страв, вважаємо філософські сентенції про сутність буття, роздуми над призначенням людини, поради тим, хто прагне віднайти в собі гармонію, душевний спокій:

День нинішній цінуй більше, ніж завтрашній. І так щодня. Бо тільки те твоє, що дістав ти сьогодні, в оцю мить. Росли, піднімайся, з кожним днем. Піднімайся, як сік по дереву [2]. – *Appreciate today more than tomorrow. And every following day. After all, only what you have gained today, at this very moment, is yours. Grow, and lift yourself up each day. Rise up as the sap does within a tree* [1, p.76].

Однією з яскравих особливостей творчого доробку М. Дочинця (мала і велика проза) є підпорядкування художньої форми певним повчально-моралізаторським ідеям. У своєму творі М. Дочинець не акцентує на звичайному імені головного героя, а наче сам через нього передає свої настанови, надаючи перевагу метафоричним та загальним назвам, завдяки чому філософські сентенції, висловлені у численних монологах-сповідях, заповідях, порадах та настановах набувають універсального характеру [4].

Філософські категорії простору і часу осмислюються через метафоричні перенесення-уособлення, коли М. Дочинець зображує дім як символ духовності, морального опертя, святая святих, куди не можна нести ні проблем, ні негараздів:

Не принось неприємностей у свій дім. Дотримуйся звичаїв, обрядів. Бо це не просто традиція – це мости, якими ти йдеш болотом життя [2].

– *Never bring your problems and troubles into your home. Follow habits and customs. For these are not just traditions, but **bridges** that you should use **to cross the morass of your life*** [1, p. 49].

Звичай і образи через метафоричне порівняння описуються як мости, якими людина долає життєві перепони, нематеріальне надбання, що слугує підтримкою матеріальному вираженню. В англійському перекладі помічаємо додавання, якого в цьому випадкові можна було уникнути. А час є плінною категорією, який через особливу авторську філософську метафорику порівнюється з річкою, причому людина це мікрочасточка у живому організмові часу. У перекладі уже не вперше зустрічаємо лексему *grains*, яка і в цьому випадкові не є дослівним перекладом, однак так само працює на протиставленні дрібного-великому:

Mi – піщинки ріки часу [2]. – *We are grains in a river of time* [1, p.76].

Метафора-уособлення чи метафора-оживлення присутня і у наступному прикладі, оскільки відбувається семантичне перенесення:

*Ви не досягли головної мети у своєму житті? Це не трагедія, тому не турбуйтеся про це. Не всі кораблі плывуть до Америки. Є човни, що використовуються для лову риби. А це є **човни для переправи людей** через річку. І вони не менш шановані* [2]. – *Are you missing a major goal in your life? This is no tragedy so do not worry about it. **Not all ships are sailing to America** . There are **boats used for catching fish**. And also there are **dinghies used for ferrying people across a river** . And they are no less well – respected* [1, p. 80].

Метафорика автора і Андрія Ворона спрямована тут на висвітлення проблеми життєвого шляху, відносності будь-якого успіху, кар'єрного зростання, причому письменник наголошує тут, що у кожної людини свій шлях, і кожна людина на цьому шляху має орієнтуватися не на уявні здобутки, а на цінність і якість служіння – служіння ближньому. І на такому шляху кожна людина може і має бути успішною.

Окрім того, на самоті відкривається найвища мудрість – можливість пізнання себе. Через заглиблення в себе, працю з душею можуть відкритися нові світи, оскільки всі знання про Всесвіт зосереджені в нас. Тому необхідно постійно вирівнювати душу «внутрішнім спокоєм, гарним настроєм, добрим помислом, порядністю стосунків, гідними справами і, звичайно, молитвою чи духовними розважаннями». Тема християнства і гріховності широко представлена у досліджуваному творі, що неодмінно пов'язано також із застосуванням письменником метафоричних символів-порівнянь:

*Хоч, коли я був молодий, напевно чи існував **гріх**, який не **тримав** би мене у **міцній хватці*** [2]. – *Прийміть усі ті речі, з якими вас **пов'язує доля**, подібно до того, як пацієнти приймають ліки. – *Although when I was young, hardly a **sin** existed that did not **have a firm grip** on me. Accept all those things to which **fate binds** you, just like patients taking medicines* [1, p.108].*

Тут гріх автор порівнює із прийомами у бойових мистецтвах, де людина для здобуття перемоги має вступити у прямий бій із своїм суперником – гріхом, незалежно від того, наскільки сильний цей суперник.

Догмати християнства відкриваються на сторінках твору через посил про необхідність доброго ставлення до інших людей, оскільки кожна людина є носієм певної життєвої мудрості і досвіду. Такий взаємозв'язок зі світом і є основою гармонійного життя, де панує вдячність, любов до своєї справи, віра в добро й служіння ближньому. Ці уявлення про сенс людського буття є відображенням правічного світогляду горян, чиє існування було пов'язане з Богом, дією та світлом.

Питанню християнського віровчення в книзі присвячено окремі розділи «Молитви Андрія Ворона» – “Andriy Voron’s Prayers”, «Радься з Ангелом-хранителем» – “Advice from Our Guardian Angel”. Окрім того, ідеї християнського смирення, аскетизму є наскрізними й вони природно вкорінені у світогляд карпатців.

Важливо, що християнство у творі представлено не як сукупність певних догм, обов'язкових для виконання, що обмежують свободу дій людини, а є органічною частиною життя горянина, що супроводжує його від народження до смерті. Цікавою є і структура таких настанов – короткі і зрозумілі поради не потребують розлогості і багатослів'я, розбиті на речення, часто однослівні, причому кожне наступне деталізує суть попереднього:

1. *Знайти радість у цьому житті. Радість кожної подарованої тобі хвилини.*

2. *Принести радість іншим. Бути людяним.*

3. *Прощати. Завжди. Всіх і себе.*

4. *Каятися. Звільнитися від гріха і помилок.*

5. *Сміятися. Обличчям і душею. До людей і до себе.*

6. *Дихати. Вільно, глибоко і з насолодою.*

7. *Спати. Вволю та із задоволенням [2].*

+++

1. *Find joy in this life . Joy in each minute given to you*

2. *Bring joy to others . Be compassionate .*

3. *Forgive . Always . Everyone and yourself .*

4. *Repent . Exonerate yourself from sins and mistakes .*

5. *Laugh . In your face and soul . To others and to yourself*

6. *Breathe . Freely , deeply , and with pleasure .*

7. *Sleep . In plenty and to your heart's content [1, p. 46].*

З погляду перекладу цікавим є пункт 2, де порада *бути людяним* відтворюється засобами модуляції *be compassionate*. Фактично відбувається звуження вихідної настанови, що є більш зрозумілим для західного читача порівняно із широким *людяний*.

Бог, за концепцією книги, не є тою вищою силою, що втілює страх, суворість законів віри й жорстоке покарання відступництва. Він є частиною самої сутності людини, що допомагає їй пройти відведений шлях на життя в правді, мирі та смиренності.

Афористичні слова тексту: «*Відкрий серце Духові* [2]» – “*Open Your Heart to the Spirit*” [1, p.20] є ключовими в розкритті особливостей бачення Андрія Ворона щодо відношення між Богом і людиною. Вони означають бути готовим не лише до пізнання себе, але й до відкриття душі для Бога, довіри Йому свого серця .

У книзі Бог утілює ідею надії, спасіння, чистоти та вічності людської душі. Принципи християнського віровчення, сконцентровані в тексті, репрезентують найзагальніші морально-етичні цінності: добро, любов, смирення, милосердя, доброзичливість, шанобливе ставлення до всього живого, чесність, мудрість тощо. Тому автор у творі відсилає до семи заповідей через назви розділів або порад харчування чи поведінки. Фактично бачимо метафору-алюзію, виражену квантитативом:

“*Seven blessings*” [1, p.45], “*seven most precious foods*” [1, p.46], “*seven most precious drinks*” [1, p.47].

Варто звернути увагу на те, що християнське віровчення специфічним шляхом адаптувалося до правічного укладу життя горян, тобто розуміння Бога, його філософії нерозривно пов'язано з природними й частково міфологічними уявленнями. Горяни вважають, що постійне проживання в горах робить їх ближчими до Бога, і на основі цього в них сформувалося релігійне життя й сакральні цінності. Показовим у цьому плані є виокремлення Андрієм Вороном двох символів, що відображають єдність релігійного й природного, причому на вербальному рівні вони відображені через метафори-символи:

Для мене існують 2 символи: хрест – покаєння, яблуко – плід життя [2]. – *Two symbols exist for me. These are a cross: penance, an apple: a fruit of life* [1, p. 49]. Відмінність перекладу полягає у пунктуаційних засобах, використаних перекладачами, що виглядає у вторинному тексті як уточнення, а не тлумачення.

Мирослав Дочинець у своїх творах модифікує метафори, надаючи таким чином багатом із них своєрідних відтінків звучання й значення.

Кольорові метафори у творі М. Дочинця займають особливе місце, оскільки такими метафорами автор оживлює зміст, який набуває символічного, експресивного забарвлення, рис кінематографічності. До прикладу, у творі фігурують такі підзаголовки: «*Золоті поради від Андрія Ворона*» [2] – “*Gold Advice from Andriy Voron*” [1, p. 24]. Відомо, що золотий колір вважається кольором розкоші, дороговизни, що автоматично розкривається у переносному метафоричному значенні важливості і вартісності, духовної цінності таких порад.

У наступному прикладі помічаємо кольорову метафору у перекладі, яка відрізняється від колірної вираження в тексті оригіналу. Під час перекладу кольорових метафор дуже важливо розуміти різницю колірної семантики, притаманної різним культурам:

Цей жовтуватий наній матиме солодкий ароматний запах літа та вашого дитинства [2]. – *This golden drink will have a sweet fragrant smell of summer and your childhood* [97 с. 26]. Оскільки жовтий колір у різних культурах має різне семантичне наповнення, наприклад, десь – це символ багатства, а десь – символ боягузтва, чи навіть зради, то при перекладі було очевидно прийнято рішення замінити жовтий колір на золотий. Показником для таких змін можна вважати загальний контекст речення, що говорить про позитивну конотацію.

Підсумовуючи, зазначимо, що твір М. Дочинця заслуговує на глибокий аналіз як з філософського, літературного, так і лінгвістичного боку. У статті була спроба осмислити текст на названих рівнях через призму авторської метафори, яка представлена у тексті найрізноманітнішим чином, починаючи від звичайної метафори, композиційної метафори, метафори-порівняння, метафори-алюзії, закінчуючи кольоровою метафорою. Коментар щодо перекладу, присутній у статті, показує складність відтворення елементів народної мудрості, якими просякнуте полотно тексту від початку до кінця. Перспективою дослідження вважаємо глибокий перекладацький аналіз метафорної символіки М. Дочинця, в тому числі на прикладі інших творів автора.

Література

1. Дочинець М. І. Многії літа, благії літа. URL: <https://knigogo.com.ua/chitati-online/mnogiyi-lita-blagiyi-lita/> (дата звернення: 02.03.2023).
2. Dochynets M. I. “Many years. Blessed years”. Mukachevo: Karpatska Veja Publishing, 2019. 128 p.
3. Талько О. Б. Новелістичний характер творчості М. Дочинця. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. Випуск 39, – Київ: Вид-во КНУ імені Тараса Шевченка, 2013. – С. 475-480.
4. Іщенко О. А. Проза Мирослава Дочинця: проблематика і поетика. Дис. на здобуття наук. ст. доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. Київ, 2020. 238 с.
5. Стретович Т. П. Класифікаційне розмаїття видів метафор. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова*. Київ, 2017. С. 232-239.